

Tema 14: Sang og musik

Spor i dag: Sang og musik

Salmer som ”I Østen stiger solen op” eller ”Et barn er født i Betlehem” er formentlig nogle af de bedst kendte – og mest elskede – religiøse tekster i dag. Generationer af børn har sunget salmer til skolens morgensang, og ved dåb og begravelser lyder fortsat mange salmer, der går tilbage til reformationen. Musik og menighedens fælles sang på modersmålet var centrale for udbredelsen af reformationens budskaber – og for udviklingen af en luthersk-protestantisk kultur.

Luther og de reformatoriske ideer: Sang og musik

Musik var et vigtigt element i Luthers teologiske reformprogram. Det viser Luthers egen produktion af salmer. Salmer fik stor betydning som redskab for forkyndelsen og for menighedens tilegnelse af det evangeliske budskab. I Luthers øjne var musikken en vigtig del af gudstjenesten.

For Luther var musikken helt overordnet en guddommelig gave. Musikken spejlede Guds gode skabelse og havde bemærkelsesværdige virkninger. Luther mente, at musikken kunne ophæve negative mentale tilstande og i stedet skabe glæde. På den måde blev der tæt forbindelse mellem musik og teologi. Når mennesket modtog evangeliets budskab om frelsen i Kristus, så blev det bragt i en tilstand af glæde. Og den tilstand måtte for Luther udtrykke sig i sang. Troen stemmer sindet, og musikken er den sanselige og hørbare virkeliggørelse af det, som den enkelte erfarer i sin egen tro. Som social handling blev musikken derfor i sig selv forkyndelse.

Det blev først og fremmest salmen, der kom til at tegne den lutherske musikkultur. Salmesangen på modersmål dannede udgangspunkt for menighedens aktive musikalske deltagelse i gudstjenesten. Og den blev et centralt redskab i den religiøse praksis mere generelt, fx i sammenhæng med andagter i hjemmet.

Reformationens historie og det danske samfund: Sang og musik

Salmer, som menigheden kunne synge på sit modersmål, var vigtige allerede i reformationsbevægelsens første år. Mange af Luthers salmer blev hurtigt kendt i Danmark og oversat til dansk. Arbejdet på at skabe en fælles salmebog for den lutherske kirke i Danmark fik høj prioritet efter reformationen. I 1569 udkom Hans Thomisens Salmebog – både i en udgave med noder til kirkerne og i mindre og billigere udgaver for ”menigmand”.

Brugen af musik og sang i gudstjenesten byggede til dels videre på traditioner fra middelalderen. I bykirkerne havde man fortsat et kor, bestående af latinskolens drenge, og der blev stadig sunget

på latin. Men det vigtigste musikalske element var nu menighedens fælles sang af danske salmer – på landet med degn og præst som forsangere. Oftest benyttede man gamle og kendte melodier, og salmeteksterne kunne læres udenad, uanset om man kunne læse eller ej. Salmesangen blev derfor et centralt medium for udbredelsen af en protestantisk religiøsitet.

Der udkom utallige salmebogsudgaver – og salmebogen blev formentlig den mest udbredte religiøse bog ved siden af Luthers lille katekismus. Den indeholdt op mod tusinde salmer, evangelietekster, bønner m.m. og fungerede som menigmands religiøse håndbog. Salmebogen blev en vigtig gave ved konfirmationen, den blev brugt ved andagter og sammenkomster i private hjem, og mange mennesker havde den ved hånden på deres dødsleje. For 1800-tallets vækkelsesbevægelser blev den fælles salmesang et afgørende samlingspunkt. Salmesangen kunne foregå uden præst og prædiken, og der kendes mange eksempler, hvor mennesker i nød og livsfare fandt trøst i netop salmesang. Med den populære højskolesangbog, hvor salmer er suppleret med danske sange og viser, blev salmetraditionen ført ind i nye sociale og kulturelle sammenhænge.

Den lutherske salmetradition blev løbende udviklet. Luthers salmer blev bearbejdet, og nye kom til af salmedigtere som bl.a. Hans Christensen Stehn i 1500-tallet, Thomas Kingo i 1600-tallet, H.A. Brorson i 1700-tallet, og N.F.S. Grundtvig og B. S. Ingemann i 1800-tallet. Alle ydede originale bidrag, der vidner om skiftende tiders tolkninger af den lutherske kristendom. Og der skrives fortsat nye salmer.

Musikaliseringen af salmerne var fra begyndelsen sammensat. Middelalderlige viser blev brugt, men mange nye kompositioner kom til. Ud over egentlige salmemelodier blev der også komponeret større musikværker, bl.a. påske- og juleoratorier, til brug i de luthersk-protestantiske kirker. Komponister som Heinrich Schütz, Dietrich Buxtehude, G. Ph. Telemann og Johann Sebastian Bach repræsenterer højdepunkter i den lutherske musikkultur og i den klassiske musik i det hele taget. I 1800-tallet og det tidlige 1900-tal bidrog en række danske komponister som bl.a. C.E.F. Weyse, Thomas Laub og Carl Nielsen med nye salmemelodier.

Orgelet kom til at spille en meget fremtrædende rolle i gudstjenestens musik efter reformationen. At udarbejde koraler (noder til salmer) blev derfor en væsentlig opgave. Buxtehude, der i en periode virkede i Helsingør, er en af den lutherske orgelmusiks mest originale komponister.

I dag spilles og værdsættes den lutherske musik af bl.a. Bach over hele verden, også adskilt fra sin oprindelige religiøse kontekst. Musik og salmesang er fortsat en af de veje til det religiøse, som flest mennesker møder. Og debatten bliver ofte hed, når nyskrevne salmer introduceres – og gamle skubbes ud af salme- eller højskolesangbogen.

Reformationen 1517-2017 – Hovedtemaer” er blevet til på foranledning af Præsidiets for reformationsjubilæet i Danmark. Hovedformålet er at give et første overblik over reformationen og dens betydning for derved at vække interesse for emnet og tjene til videre inspiration for enkeltpersoner og organisationer.

Til hvert af de udvalgte illustrerede temaer findes – en kort tekst om reformationens spor i dag – en introduktion til Luthers tanker og de reformatoriske idéer – et rids af reformationens historie og videre betydning for det danske samfund. For flere temaer er derudover udvalgt et billede, der viser reformationens spor i den visuelle kultur.

Teksterne er skrevet af en forfattergruppe, sammensat af forskere fra forskellige fag og forskningsinstitutioner: Lektor, ph.d. Bo Kristian Holm, Afdeling for Teologi, Aarhus Universitet, og prof. mso. Anna Vind, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, har skrevet teksterne om Luther og reformationens ideer.

Lektor, dr. phil. Charlotte Appel, Institut for Kultur og Identitet, Roskilde Universitet, og prof., fil.dr. Hanne Sanders, Historiska Institutionen, Lunds Universitet, har skrevet om reformationens historie og det danske samfund.

Museumsinspektør, seniorforsker Hanne Kolind Poulsen, Statens Museum for Kunst, har skrevet teksterne om reformationens billeder. Hun er også hovedforfatter til temaet ”Billeder og kunst”. Lektor, ph.d. Sven Rune Havsteen, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet, er medforfatter til temaet ”Sang og musik”.

Nationalmuseet har taget sig af sprogbearbejdning, billedsøgning og opsætning.

Charlotte Appel og Bo Kristian Holm har stået for redaktionen.